

Azt hiszem nem kell töltenem az időt a feleletek megadásával. Azok a fentiekből önként következnek és egyuttal megjelölik azokat a kívánalmakat is, melyek a papi ház köré rendelt többi házakat egyházi tekintetben kötelezik.

A papi ház és egyházközség csak egyetértő, tevékeny munkával érhetik el teljesítő képességük maximumát. A vezér és tábor egy test. A közös ügy védelmében egy az egészért, az egész egyért! Félrefarolások, széthuzások nemcsak a bénító erők elvezését jelentik, hanem azokét is, amelyek az előbbieknek ellensúlyozására szükségesek, így dupla veszteséget jelentenek.

Távrolról sem kívánom, hogy az egyházközség beléletében ellenvélemény fel ne merüljön. Vita, alkotmányos küzdelem épen érdeklődő életnek a jele, azonban szinte életfeltétel, hogy a küzdelmek a törvényes formák kereteit át ne lépjék soha. Nekünk egy védvárunk van: az alkotmányunk és ennek keretében saját törvényeink. Ezeknek megszegése, ilyenre mozgalmak indítása jó adag lelki vakságot tételez fel a mai világban.

Tehát, papi ház, becsüld meg a gondjaidra bizott többi házakat, vezérként, de ne uralkodóként emelkedjél azok fölé, ti meg többi ház, ne a muszáj kényszerével, hanem számító öntudattal, a vezér iránti és egymás közötti fegyelem szükségességének meggyőződésével sorakozzatok fel egyházi tökéletességünk minél erősebb megközelítésére!

Ami a jeleni alkalmat illeti, az ünneplő egyházközség részünkre ép biztató jelet szolgáltat. A gyarapodás az egyesek életében is belső rendet jelent. Hisszük, hogy a papi ház létesülése is belső erőnek az eredménye.

Legyen is így, mert az egyház iránti kötelezettségek tiszteltetését és teljesítését fokozott mértékben várjuk el attól az egyházközségtől, melyet nagy Berde Mózsánk emléke erősíthet és kötelez.

Dr. Lőrinczy István.

Adalék Bölöni Mikó Lőrinc életrajzához.

(1809—1872.)

Ma a regényes életrajzok irodalmi irányzata vezet. Irodalmi nézőpontból bármi legyen is a felfogás és a regényes életrajzok irodalmi értéke bármily esztétikai értéket képvisel is: a tulzásba esett természettudományoskodás után a nagy közönség élvezi a valóságba kapcsolódó romantikát. Hiába, az ember észszel meg nem szerkeszthető gépezet. Van benne a durva materialismustól szabadulni vágyó lélek is. Hogy azután a kor minő lelki táplálékot nyújt, az a kor íróinak lelkiségétől függ.'

Egyházunkban is időszerű volna az egyháztörténelmi életrajzokat regényes életrajzok alakjában hiveink elé vinni, mert ily módon jobban megtudnók kedveltetni hiveinkkel egyházi nagyjaink emberileg értékes egyéniségét és jó tulajdonságait.

Azt készséggel elismerem, hogy egyházi életünk szerény keretében és az unitárius puritán életmód mellett nem igen lehet a regényes életrajzokhoz alkalmas hősoket találni, de azért a komor történelmi folyamatban akadnak regényes életrajzra alkalmas egyéniségek is.

Az erre hivatottak — gondolatom szerint, találnának ilyent is. Csak megemlítem példának okáért bölöni Farkas Sándort.

Bölöni Mikó Lőrinc komoly egyénisége és polgáriasan csöndes családi élete a regényes beállítást nem bírná el, de annál inkább igényelne korrajzba beolvasztva egy részletes, tanulságos életrajzot.

A Keresztény Magvető VII. kötetében Kovács Antal hivatott tollából egy eléggé átfogó életrajzot olvashatunk (277—302 l.), de azóta b. Mikó Lőrinc egyénisége a távlatban nőtt.

Pályájának kezdete is tanulságos sors. A tehetségek megfelelő irányba való beindulást az európai feltételek zavarják s ezért aránytalan erőpazarlás és idővesztés akadályozzák a szellemi értékek kitermelésében. De az életfolyását zavaró politikai változások dacára is szerencsésen révbe jutott.

A gimnázium végeztével a jogi szakra lépett. A jogi tanfolya-

mot a kolozsvári királyi Lyceumban végezte: az 1829. év augusztus hó 30-án kiállított absolutorium szerint kitűnő sikerrel.

Az 1829. évi szeptember hó 2-án már felesküdült az erdélyi kormányzékhez (guberniumhoz), de októberben meghatározott életpályára leendő kiképzés végett Marosvásárhelyre ment a királyi táblához joggyakorlatra. Az akkori kiképzés természetesen más rendszer szerint történt, mint ma.

Ebben az időben a marosvásárhelyi táblán egyházunk nagynevű jóltevője és 1832. évtől főgondnoka: Augusztinovics Pál ítélőmester volt. (1828—1832-ig; ekkor főkormányzékeli tanácsos lett.)

Mikó Lőrinc Augusztinovics Pál kancellariájába lépett be, ahol barátai és hivatalársai a kancellária igazgatójává választották meg. Érdekes megfigyelni, hogy a Mikó család tagjaiban az adminisztratív képesség mennyire domináns jelenség. Mikó Ferenc az ig. miniszteriumban a személyi ügyek osztályfőnöke. Mikó Gábor az O. K. H. ügyvezető igazgatója. És a többiek is kisebb munkakörben mind adminisztrátorkodnak — osztrák színezet nélkül.

Augusztinovics Pál 1832-ben M. Vásárhelyről eltávozván, Mikó Lőrinc a Földváry Farkas kancellariájába lépett át.

Érdekes volna felderíteni az évek közelebbi életrajzi adatait, mert én a személyi képességek és adottságok mellett ezt az időszakot tartom a további életpályára alapvetőnek.

Komoly és alapos készültséggel indult neki az életnek és az ügyvédi oklevél megszerzéséhez megkivántató vizsgákat csak 1833. évi július elején tette le.

Az az idő a magyar történelemben a megújulás korszaka s a nagy reformok érlelője volt. Akiben volt valami nagyra hivatottság, az a lehetőségek kereteiben igyekezett is magát kifejleszteni. Az egyének csodálatos aktivitása jellemzi e kort.

Mikó Lőrincnek az ügyvédi vizsga letétele utáni terveit nem ismerjük, de 1835-ben már Kolozsvárt ügyvéd és 1835. V. 1-évejl Kolozsmegyében a szegények ügyvédjévé neveztetett ki.

Annyi tény, hogy az ügyvédi vizsga letétele (1833.) után nem hagyta ott azonnal Marosvásárhelyt, hanem még 1834-ben is ott van és szövi terveit. Azt igazolja a szintén bölöni Farkas Sándornak hozzá intézett alábbi levele.

E levél jellegzetes abból a szempontból, hogy a *birói* pályára beinduló pályázókat nem a képességek, vagy arravalóságuk alapján hozzák határozott sorrendben kinevezés céljából javaslatba, hanem *Er*

dély akkori sajátos politikai helyzetében a „három vallásbelieket” — egyenlő érdektelenséggel.

Nem tudom, hogy a 4 recepta religiobeliek közül melyik religiobeli maradt ki, de annyi nyilvánvaló, hogy a csekély számú unitáriusok közül Mikó Lőrinc alkalmasnak találtatott „az unitárius részről.”

Szerettem volna megállapítani, hogy ki volt a levélben jelzett „tanu,” akinek feladata volt közbenjárni Szébenben.

Azonban a még nagyobb protektort Bécsben kellett keresni, amint ez sajnos, egészen az összeomlásig fenmaradt. Eddig az ideig mindig döntő volt, ha valaki Bécsben az illetékes körökkel jó összeköttetést tudott magának biztosítani.

A bölöni székelynek nehezen akadhatott Bécsben protektora. Azért bölöni Farkas még az óhajtást is óhajtomódban fejezte ki: óhajtanám... De beszéljen a levél:

A szokásos négy oldalos A. K. & S. viznyomásos levélpapíron írt levél, amely összehajtvá címezve és pecsételve volt, a piros spanyolviasz pecsét szétfőredezett. A pecsétviaszon betű, vagy címer nem észlelhető.

Címzés: Tekintetes Bölöni Mikó Lőrincz urnak, a T. királyi Tábla egyik ügyvédjének MVásárhelyt.

Belül: Kolozsvár, 834. ápr. 10-én. Kedves Lőrincz! Dolgotok már referáltatott, a Gubernium egyikét se ajánlja különösen, hancm a Tábla által kijegyzett három vallásbelieket, kik közt Te vagy az unit. részről. Még revision nem ment keresztül, gondolom hogy e hónap 18-ika táján megérkezik Szébenbe. Samunak megírtam ezeket's hogy írjon Szébenbe. Óhajtanám, hogy Te nyernéd el. Ha ismerősöd volna valaki, iratnod kellene az Appellations-Gerichthez Bécsbe, honnan a végső kinevezés függ. Éljen boldogul. Szives tisztelettel maradtam szerető atyádfia Farkas Sándor s. k.¹

Az események azt mutatják, hogy az óhajtomódbeli jó kívánság a pályázóra valóban csak óhaj maradt.

Bölöni Farkas Sándor ebben az időben Amerikát megjárta híres ember; azt is lehet mondani, hogy irodalmi vonatkozásban kiváló összeköttetésekkel is rendelkezett, de Bécsben ennek a szabadszellemű székelynek nem lehetett összeköttetése. A saját küzdelmes élete is a nagy, befolyásos barátok és protektorok hiányát szenvedte mindvégig. Ez a székely adottságnak szigorú velejárója, kivéve a régi primar és osztrák nemességben részesített családokat. *Dr. Tóth György.*

¹ E levelet, bár egyszerű, kis kérdésre vonatkozik, tőle szövegben közlendőnek tartottam. Dr. Popp Ernő orvos Bpsten, régi kedves kolozsvári ismerősünk és barátunk volt szives publikálás céljából rendelkezésemre bocsátani.

Jog és erkölcs.

A jog és erkölcs édes testvérek, mint a bibliai Mártha és Mária. Mégis egymástól teljesen különböző világot jelentenek, mint a bibliai testvérek. Egyik a testi és anyagi világban él, a másik a lelki élet magaslatait keresi. Egyik a betű szolgája, a másik a lélek szabadságának boldog birtokosa. Bármilyen különböző úton járjanak s bár akárhányszor ellentmondanak egymásnak, mégis egymás nélkül nem élhetnek. Amíg az ember gyarló és bűnös, addig szükség van a jogra, amely féken tartsa gyarló indulatait. A jog világa az igazságon és igazságszolgáltatáson épül fel. A jog világán túl van az erkölcs világa, mely a szereteten alapszik.

A jog egykoru magával az emberrel. Minden embernek joga van legelső sorban az élethez. A Biblia szerint a legelső jogtalanságot Kain követte el, amikor Ábelt agyonütötte. A jog erejét a jogtalanság büntetése biztosítja. A legelső büntetés azokra volt kiszabva, akik a mások életére törtek. I. Móz. 9 r. 6 v. A jog nem emberi találmány, nem üres elmélet, hanem a történelmi fejlődés eredménye. Kezdetleges népnek kezdetleges a jogi élete is. Ellenben a fejlődés örök törvénye szerint fejlődik a jog is. A jog fejlődésére hatással vannak földrajzi-, éghajlati- és különböző történelmi tényezők, amelyeknek együttthatása fejleszti ki a jogérzetet. A jogérzet külső kifejezése a jogszabály vagy törvény. A törvény az alapja minden társadalmi alakulásnak. Különösen az államok léte a törvényen nyugszik. A törvény célja, hogy az állam keretében védelmezze a családi-, az emberi- és vallási életet, hogy biztosítsa a jogrendet. Amint a természeti törvények a természet rendjét, úgy őrzik és biztosítják az állam törvényei a jogrendet. A természet törvényei ellen nem lehet büntetlenül cselekedni. Így az állami jogrend ellen vétők is méltán viselik az állam büntető ostorát. Az állam a maga céljai érdekében a hatalom eszközeit is igénybe veszi. Az erőszak fegyvereitől sem retten vissza, hogy a jogrendet biztosítsa. De az állam polgárainak saját érdekei is

megkívánják, hogy az állami jogrend fennálljon, mert ezen nyugszik személyi- és vagyonbiztonságuk.

Azonban az állam polgárainak csak a külső cselekedeteit ellenőrzi. Vigyáz arra, hogy a külső cselekedetek a törvény paragrafusaihoz igazodjanak, s evvel a törvény be is töltötte hivatását, ami abban áll, hogy a rossznak útjába álljon, a bűnt megakadályozza s az állam rendjét biztosítsa. Ha ezen túlmegy, s a polgárok egyéni-, hitbéli- és lelkiismereti kérdéseibe avatkozik, átlépte hatáskörét. Az erényes élet ápolása, az erkölcs fejlesztése nem tartozik sem az állam sem az irott törvények feladatai közé.

A történelem folyamán heves harcok folytak az állam és egyház közti viszonyt illetőleg. Ezeknek a küzdelmeknek főforrása és magyarázata abban keresendő, hogy az erkölcs és a jog fogalma nem állott tiszta világításban az emberek előtt. Egyszer az erkölcs címén akartak érvényt szerezni a jognak, máskor a jog alapján igyekeztek erkölcsi életet teremteni. Ilyenkor az egyház az állam jogkörébe avatkozott, vagy viszont az állam az egyház feladatait akarta elvégezni. Ez a határsértés volt az oka azoknak a heves összecsapásoknak, amelyek a pápák és világi uralkodók között a multban történtek, s ezekből származtak azok az elkeseredett harcok, amelyeket a középkorban az államok és az egyház egymással vívtak.

Az újkorban megfordult a helyzet. Most a jog nevében akarják az erkölcsöt kormányozni. A modern államok totalitásra törekednek. Azt hiszik, hirdetik és gyakorolják, hogy az állam a lélek dolgaiba is döntőleg befolyhat, hogy a jog hivatása a lelki élet irányítására is kiterjed. Ebből a zavaros helyzetből foly az, hogy egyik állam az embernek Istenben való hite ellen veszi fel a harcot, a másik a lelkiismereti szabadság eltiprásával akar érvényt szerezni hatalmának. A magánéletben is abból származik a legtöbb zavar, ha az emberek egymás dolgaiba beleavatkoznak. A mai élet sokféle bonyodalmánának egyik főoka az állam és egyház, a jog és erkölcs emez összezavarása.

Nem is olyan könnyű a kettő között éles határvonalat húzni. A jog is fejlődik. Ez a fejlődés a jog külső kifejezésében: a törvényekben is mutatkozik. Az ókori talió-törvény ma sokkal szeledebb alakban nyilvánul. Sőt a modern törvény már egészen az erkölcsi magaslatoakat keresi. A bűnössel szemben nem a megtorlást tekinti a főszempontnak, hanem a megjavítására igyekszik.